

members-space, purpose, values, strategies, material types and genres, case texts, discursive formula.

Religious discourse goal is to attract the faith within the same denomination. The main objectives of religious communication, clarifying its main goal, include: getting support from God; purification of the soul; neighbors call to repentance; explanation of doctrine; awareness through the ritual of his belonging to a particular denomination. In the religious discourse the main strategies are the one. Which directly related to the impact on the recipient, his model of the world system of values and its behavior.

In the religious discourse appropriate to allocate primary and secondary language genres. The primary concern: parables, psalms and prayers as individual typed samples of structural and semantic models and values. For secondary language attribute genres, which is kind interpretation and modification of the primary religious designs are texts of Scripture, preaching, confession. As discursive formula in religious communication adopted, clichés and functionally caused turnovers, which clearly define the type of discourse (Brothers and sisters, Birth of Christ, Son of God, the holy church)/

Keywords: discourse, religious discourse, time-space, discursive strategies discursive values, precedent texts, discursive formula.

УДК 811.161.2+003

В. В. Желязкова,

к. філол. н., доц.,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри прикладної лінгвістики

ІНДЕКСАЛЬНА ПРИРОДА ЗНАКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО ДОРОБКУ Д. Д. КРЕМЕНЯ

Статтю присвячено висвітленню проблем визначення природи знакової організації поетичних текстів, деталізовано роль мовного знака як складника розуміння художнього образу, названо основні ознаки знаків-індексів та встановлено спектр їхнього функціонального навантаження в поезіях Д. Д. Кременя.

Ключові слова: знак, поетичний текст, знак-індекс, семіозис.

Серед сучасних наукових тенденцій у лінгвістичній науці все більшою популярністю відзначається орієнтація на вивчення знакової організації текстів художньої літератури. Про лінгвістичне підґрунтя в семіотичній площині текстів стверджують чимало вчених, зокрема О. Є. Бразговська, М. Л. Гаспаров, О. К. Жолковський, В. В. Иванов, В. А. Кухаренко, Ю. К. Пирогова, В. Є. Чернявська, О. В. Хлебнікова. Проте існуючі наукові розвідки в цій галузі мають дещо узагальнений і суто теоретичний характер, а також не враховують усіх можливих випадків розвитку динаміки семіозису тексту. Це вказує на релевантність дослідження проблем знакового генезису текстової площини та її семіотичних підсистем із урахуванням специфіки та властивостей знакових одиниць, що в ньому

функціонують. Такий досить конкретний підхід до розв'язання актуальних завдань лінгвсеміотики робить можливим з'ясування не тільки природи художніх творів, їхніх ідей та змісту, а також дає підстави для визначення загальнофункціонального потенціалу всього знакового спектру.

Особливий семіотичний статус мають поетичні твори, бо ідейно-тематичне прочитання поезії та процес побудови її лінгвсеміотичної моделі можливі тільки шляхом актуалізації її ідейно-композиційної організації. Проте в межах лінгвсеміотики доведено, що підсистеми поетичного твору формують три типи знаків – символи, ікони та індекси, де останні відіграють домінуючу роль у відтворенні композиційної структури.

Індексальний знак – це один із різновидів семіотичних знаків, зміст якого відповідає формі за суміжністю причини та результату або наслідку певної дії [4, 231]. До індексальних знаків часто зараховують і так звані ситуативні знаки. Це дає підстави стверджувати, що головною ознакою індексів є те, що у відповідній підсистемі поетичного твору легко встановлюються причинно-наслідкові, умовно-наслідкові та інші види відношень. Через це основним принципом побудови індексних знаків є принцип збереження просторової та часової суміжності знака й об'єкта, тобто об'єкт постійно перебуває у зв'язку із власним знаковим вираженням, а знак без об'єкта існувати не може.

Встановлення принципів функціонування такого типу знаків дозволяє визначити їхнє функціональне спрямування. Це доволі легко можна спостерігати в лінгвсеміотичній системі поетичних збірок Д. Д. Кременя. Так, для проведення дослідження обрано вірші поета, що ввійшли до збірок «Полювання на дикого вепра», «Травнева арка», «Південне сяйво», у яких виявлено 110 знаків-індексів і встановлено, що в цій площині вони виконують такі функції, як репрезентативну, текстотвірну, ідентифікаційну та когнітивну. Розглянемо кожну із зазначених функцій детальніше та схарактеризуємо природу індексальних знаків.

Репрезентативна функція знаків-індексів полягає в їхній здатності називати об'єкти позамовного характеру. У лінгвістичній науці є чітке розмежування між функцією репрезентації та номінації. Зокрема перша функція передбачає реальне визначення предмета комунікації, а друга – номінальне.

Функція репрезентації характерна переважно для тих відрізків поетичного мовлення, у яких спостерігається стійкий знаковий зв'язок між формою, змістом та їхніми концептуальними відношеннями. Саме тому О. В. Шелестюк стверджує, що індексальна репрезентативність дозволяє відрізняти словесні образи, символи від поетичних метафор, що використовуються в текстах із метою опису та характеристики [1, 13].

Наприклад, у наведеній нижче строфі з вірша «Полювання на дикого вепра» поет підштовхує читача до дії, вказуючи на причину та наслідок у завуальованій формі, тобто під словом «Троя» кожний читач уявляє щось своє, що дозволяє представити його власний фонд знань та рівень акультуризації (місто Іліон, замок у Празі, штат у США):

*«Треба вбити вдову із дітьми,
Щоб до нас повернулася Троя...
І підмажать тебе як героя,*

Україні, троянці, це – ми!» [3, 21].

Трапляються випадки, коли репрезентація причиново-наслідкових відношень у Д. Д. Кременя є абсолютно «прозорою». Наприклад, у рядках із поезії «Нове літочислення» поет чітко називає причини свого «мовчання»:

«А те, що відболіло, не збулось,

Про це змовчу. Про це напише преса» [3, 12].

Репрезентативність індексальних знаків у поетичних творах Д. Д. Кременя можна умовно поділити на три типи залежно від їхнього лінгвостилістичного генезису.

Першу групу складають індекси синонімічної репрезентації, що полягає у встановленні причини, умови, наслідку, допусту на основі визначення синонімічних відношень або виділенні синонімічних пар описуваних понять. Наприклад:

«Поплачмо, Лево, мій гривастий брате,

Є скавучання, є – прощальний рев...»;

«Це було. Вже було:

революції, війни, повстання» [3, 79].

До другою групи належать індекси антонімічної репрезентації, що полягає у встановленні причиново-наслідкових та умовно-наслідкових відношень у тексті поетичного твору шляхом виділення антонімічних пар, причому один компонент антонімічної пари передає причину, а другий – вказує на наслідок або умову. Наприклад:

«Але й засмучений мій ранок

Не буде вечора смутиш» [2, 186].

Третю групу утворюють індексальні знаки гіперо-гіпонімічної репрезентації, що передбачає встановлення причиново-наслідкових відношень, які виникають на основі смислового вкочення цих знаків. Наприклад:

«Реготала. Грала на гітарі.

А коли порвалася струна,

То її знайшли на тротуарі.

Уночі стригнула із вікна;

«Здуло вітром тебе із вершини,

І війнули бензином машини,

І в багажнику схлинув трофей» [3, 21].

Текстотвірна функція індексальних знаків полягає у їхній здатності до текстотворення, тобто відтворення семантичного центру тексту поетичного твору [1, 13].

Основними складовими, що є індексальними за своєю знаковою природою і виконують текстотвірну функцію у поетичних творах Д. Д. Кременя, є:

– когезія – взаємозв'язок компонентів поверхневої структури тексту, що визначається на рівні лексики, синтаксису та ритміки [5, 20]. Наприклад, у наведених нижче рядках із вірша «Мадонна Літта» індексальність визначається наявністю рими та протиставного сполучника *але*:

«...Ну, як ти, дівчинко, посміла?

Ну, як ти, дівчинко, змогла?

Така ця славонька лукава,

І мука – *геть не по роках*.

Але твій син, твоя *неслава*,

Твоя *кровинка – на руках*» [2, 185];

– когерентність – семантико-когнітивний зв'язок у причинно-наслідково-часових аспектах [5, 20]. Наприклад, у зазначеній нижче строфі з вірша «Щоденна зроніка льодоходу» індексальність когерентності визначається наявністю прислівників *поки, допоки*, що мають часове значення:

«Та *допоки* в льодах не збувся світ,

Доки *серце* шукає *помірний пояс*.

Із *північним південний* *ісходиться полюс*,

Щоб *майбутній землі* бути *тисячу літ*...» [2, 165];

– інтертекстуальність – відтворення у тексті інваріантних ознак, що визначаються моделлю текстової структури: епіграф, примітка, риторичні питання, слова-кальки з переносним значенням [5, 21]. Наприклад, у рядках із вірша «Усміхалась. Грала на гітарі...» індексальність визначається риторичним питанням, що має графічне оформлення:

«Як ти *здогадалася: поети*

Вже на світі білому ніхто?» [3, 16];

– паратекстуальність – відношення між заголовком, прологом та епілогом, що є контекстуально взаємопов'язаними елементами графічно-композиційної структури тексту поетичного твору [5, 21]. Наприклад, у вірші «Я зрозуміти рано встиг» перший рядок дублює назву вірша, проте автор доповнює її власними поясненнями:

«Я *зрозуміти рано встиг*:

Не всі на світі друзів мають» [2, 174];

– метатекстуальність – критично-оцінне значення підтексту поетичного твору [5, 21]. Наприклад, у «Провінційній баладі» поет, не прощаючи зради з боку коханої людини, ділиться з читачем своїми роздумами про те, до чого призводять такі вчинки:

«Не *старіювати серця і руки*

Ми підємо маршрутами любові.

...*Мені гірка поразка заболить*,

Як опівнічна мить болить тобою» [2, 181].

Ідентифікаційна функція індексальних знаків передбачає відбиття ними часових і просторових вимірів семіосфери поетичного твору [1, 14]. Часові та просторові відношення на відрізках поетичного мовлення Д. Д. Кременя можуть виражатися і одним вербальним кодом (словом), і їхнім сполученням (словосполученням).

Знаки-індекси, що встановлюють темпоральні (часові) відношення, представлені такими мовними одиницями:

– прислівники часу:

«Де *золото* було – *тепер* *буває біло*.

Там *череп* у *снігу*. *Іще не відболіло*» [3, 6];

– іменники із темпоральним значенням:

«Згоря *опівніч* – і мені *безсонно*,

Безсоння в сну, і він згоряє весь...» [2, 141];

– дієслова:

а) минулий час + теперішній час:

«Ще ти проснешся, але буде пізно:
Тебе не стало, а мене й нема» [3, 44];

б) теперішній час + минулий час:

«І під вікном не плачуть солов'ї,
Бо не були записані в сценарій»;
«Я мовчки відходжу: про це вже писав Геродот» [3, 68];

в) майбутній час:

«Ти вмреш – то схоронять в кургані,
Де ліг припочити Зевес...» [3, 56].

Індексальні знаки, що вказують на просторові відношення, у поетичних творах Д. Д. Кременя вербально репрезентуються такими мовними знаками:

– прикметник + іменник:

«На узліссі, залите кров'ю,
Бистроного лежить оленя»;
«Сурмлять осінні олені у горах.
Летить луна їх до великих міст...» [2, 139];

– прислівники місця:

«Я знаю... Там, де стою,
Співає пташка у гаю
І зірка сяє надо мною...» [2, 157];

Когнітивна функція знаків-індексів у поетичних творах полягає в отриманні читачем нового знання шляхом розуміння специфіки творчого пошуку самого поета [1, 14].

Так, у вірші «Любов нас кинула в обійми» зі збірки «Полювання на дикого вепра» автор постійно застерігає читача від лиха, що вбачається ним у підсвідомому страхі перед могутньою силою природи:

«Не кинь, бо ішого ніколи
Ти не побачиш табуна
В степу, де биті вікна школи,
Де море хліба і вина» [3, 89].

Отже, в ході лінгвосеміотичного аналізу поезій Д. Д. Кременя нами встановлено, що всі індексальні знаки у вищезазначених збірках є поліфункціональними, адже виконують репрезентативну, текстотвірну, ідентифікаційну та когнітивну функції, що складають основу для формування ідейно-композиційної системи кожного поетичного твору окремо. Індексальну природу в аналізованих віршах мають різні мовні одиниці, проте в переважній більшості це службові частини мови, а також прислівники місця та часу й дієслова, вжиті в різних часових формах.

Література

1. Горчак Т. Ю. Словесний образ-символ в американській поезії ХХ століття: когнітивно-семіотичний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – германські мови / Тетяна Юрївна Горчак. – Київ, 2008. – 20 с.

2. Кремень Д. Літопис (вибране) / Д. Д. Кремень. – Миколаїв: «Можливості Кімерії», 2003. – 452 с.

3. Кремень Д. Полювання на дикого вепра. Нова книга: поезії / Д. Д. Кремень. – К.: Факт, 2006. – 96 с.

4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.

5. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность: Учебное пособие / В. Е. Чернявская. – М.: Книжный дом «Либроком», 2009. – 248 с.

В. В. Желязкова,

Николаевский национальный университет имени В.А.Сухомлинского,
кафедра прикладной лингвистики

ИНДЕКСАЛЬНАЯ ПРИРОДА ЗНАКОВОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПОЭТИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ Д. Д. КРЕМНЯ

Статья посвящена раскрытию проблем определения природы знаковой организации поэтических текстов, названы основные признаки знаковых-индексных и установлен спектр их функциональной ориентированности в поэзиях Д. Д. Кременя.

Ключевые слова: знак, знак-индекс, семиозис.

V. V. Zhelyazkova,

Nikolaev National VA Sukhomlinski University,
Department of Applied Linguistics

INDEX NATURE OF SIGN ORGANISATION OF POEMS BY D.D KREMIN

The article is devoted to elucidating the problems of definition of the nature of the sign organization of poetic texts. The main signs of signs indexes are called and the range of their functional orientation in the poems by D. D. Kremin is established. It is metalized on the role of the linguistic sign as a component of an understanding of the image. The author analysed 110 indexes and established that their main functions are representation, textualism, identification, cognition. In article it is specified that representative indexes are signs which nominally or really display a communication subject. Textualism is defined at the level of cohesion, connectivity, intertext, paratextualism. Identification is ability of indexes to define time and spaces of the text. Cognitive indexes are those signs which give information on new knowledge.

Key words: sign, sign index, semiotics process.